

STVORITELJ SVIJETA I PROBLEM ZLA

CIJELI svijet i svaka pojedina stvar u njemu ima Stvoritelju da zahvali na svemu, što jest i što ima. Zato ima neograničenu kraljevsku vlast nad svim stvarima. On upravlja čitavim svijetom neizmjereno mudro. Njegovoj se svemogućnosti ništa ne može usprotiviti. Neizmjerena je ljubav, koja ga vodi kod svih njegovih djela. Sve ovo nužno priznajemo, kad razumijemo, što znači »Stvoritelj« svijeta. Ali kad promatramo ovaj svijet, gdje vidimo uz dobrotu i ljepotu i sreću toliko zla i rugobe i nesreće, onda nam se čini, kao da smo se prevarili, kad smo priznali Stvoritelja kao izvor svega i kao neizmjereno mudroga i silnoga i dobroga kralja i oca čitavog svijeta.

Nijesmo mi prvi, koji su se borili s ovim poteškoćama. »Problem zla« zaokupljao je od vjeka ljudi. Već je psalmista¹ bolno uzdisao, promatrajući, gdje pravednici moraju toliko trpjeti, dok zli uživaju svaku sreću. Pogled na svršetak ovoga života i na vječnost dao je psalmisti odgovor na teško pitanje. Tako je ostalo i ostat će, dok bude ljudskog roda na ovom svijetu. Vjera u buduću život, gdje će Bog izravnati, što je krivo bilo u ovom životu i gdje ćemo upoznati puteve providnosti Božje, dati će potpuno rješenje problema zla.

Zato je prvi i najbolji odgovor na ono teško pitanje, kako se zlo može složiti s Bogom, čin vjere u providnost Božju i život vječni, u kojem će svatko primiti plaću prema zaslugama, što ih je stekao u ovom prolaznom životu. Ovo je zajedničko rješenje čitavog skupa onih pitanja, koja sačinjavaju problem zla. Na ovaj način može i filozofija sama, neovisno o vjeri, riješiti problem zla. Budući da je sigurno, da je Bog izvor svega i da je neizmjereno silni i mudri i dobri kralj i otac čitavoga svijeta, ne možemo ovo zanijekati poradi zla, koje vidimo u svijetu.

Ipak ćemo odgovoriti i na pojedina pitanja, koja tolike duhove muče, kad promatraju zlo u svijetu. Pitaju se mnogi, kako je zlo moguće, ako je Stvoritelj izvor svakoga bića, apsolutni gospodar svega svijeta, svemoguć, neizmjereno mudar, beskrajna ljubav i dobrota.

Jedan od najvećih umova svih vremena, Sv. Augustin, mnogo je trpio, tražeći odgovor na ova pitanja, dok ga nije našao. Augustinovo rješenje prihvatila je, barem u glavnim potezima, kršćanska filozofija i teologija, napose Sv. Toma Akv. Tako je

¹ Ps. 36 i 72.

Sv. Augustin postao sveopćim učiteljem onih, koji iskreno traže rješenje problema zla. Zato možemo i mi s pouzdanjem tražiti u njega savjet u našim pitanjima. O »problemu zla kod Sv. Augustina« mnogo se pisalo, osobito u posljednje vrijeme prigodom 1500 godišnjice njegove smrti. Tako je napisao vrlo zanimivu studiju R. Jolivet S. I., profesor katoličkog sveučilišta u Lyonu: »Le Problème du mal chez S. Augustin«.²

Oni koji misle, da ne bi moglo biti zlo u svijetu, ako bi Stvoritelj bio izvor svakoga bića izvan sebe, pretpostavljaju očito, da je zlo neko biće.

To je bila nauka Zoroastrova i Manihejaca, pa i naših Patarrena. I Sv. Augustina, koji je više godina bio pristaša manihejske sljedbe, duugo je mučila sumnja, da li je zlo neko biće ili samo manjak savršenstva, koje bi neko biće moralo imati. Napokon se uvjerio, da je svako biće kao takvo dobro, a zlo se zove i jest samo zato, jer nema nekoga savršenstva, koje bi moralo imati. Tako u Ispovijestima³ govori Bogu: »Ono zlo, kojeg sam porijetlo tražio, nije nikakva supstancija, jer inače bi bilo nešto dobro. Ona supstancija naime bila bi ili neraspadljiva, dakle veliko dobro; ili bi bila raspadljiva supstancija, pa i raspadljiva ne bi mogla biti, kad ne bi bila dobra.« Drugdje opet⁴ tako dokazuje, da zlo ne može biti nikakva narav: »Svako je stvari zlo ono, što se protivi njezinoj naravi. Ako je dakle svako zlo protivno naravi, ne može ono samo biti nikakva narav.« Isto tako i sv. Toma odlučno zabacuje mišljenje onih, koji su si pretstavljali zlo kao neku stvar ili narav⁵: »Dobro je sve ono, što može biti predmet težnje. Budući dakle da svaka narav teži za tim, da postoji i da bude savršena, treba kazati, da je bivanje i narav kojegod stvari nešto dobro. Nije dakle moguće, da bi zlo bilo neko biće ili forma ili narav. Iz toga slijedi, da zlo znači neku »odsutnost dobroga — absentia boni«, ili kako veli malo kasnije⁶ »lišenje dobroga — privatio boni.« Zlo je dakle nedostatak, koji ima neka stvar time, što joj nešto fali, što bi morala imati. Stvar, koja ima takav nedostatak, ne zove se zlo nego zla. Zato treba razlikovati zlu stvar i zlo, ili stvar i njezinu zloću. Onu možemo zvati zlo u materijalnom smislu, a zloću zlo u formalnom smislu, ili s Donatom⁷ »materijalno i formalno zlo — malum materiale, malum formale«.

Ako je dakle zlo samo nedostatak — pita se naime samo za formalno zlo ili zloću — ne može samo po sebi imati nikakva izvora ili uzroka, dakle niti Stvoritelja. Zato možemo i moramo doista kazati, da je neispravna ona pretpostavka, na kojoj se o-

² Archives de philosophie, vol. VII. cah. 2, 1 - 104.

³ Confess. VII, 12.

⁴ De moribus Eccles. II, 2.

⁵ S. theol. I, 48, 1, c.

⁶ S. theol. I, 48, 1, ad 4.

⁷ Ontol., ed. 7, 121 - 2.

sniva poteškoća onih, koji ne mogu razumjeti, kako može postojati zlo u svijetu, ako je Stvoritelj izvor svakog bića. Neispravno se pretpostavlja, da je zlo nekakvo biće.

Ali i u istinitoj pretpostavci, da je zlo samo nedostatak nužnog savršenstva, koje bi neka stvar po svojoj naravi mogla i morala imati (*malum est defectus boni, quod natum est et debet haberi*), kako kaže Sv. Toma,⁸ ostaje pitanje, kudikamo zamašnije i teže od onoga prvoga. Ako je Stvoritelj izvor svakoga bića, kako može onda neko biće biti bez onoga, što bi moralo imati? Kako može čovjek i životinja trpjeti od rana i bolesti, od glada i žeđe? Kako može biti smrt u svijetu? Kako može čovjek sagriješiti i postati čak i na vijeke nesretan? To su pitanja, koja nas najviše muče. Zato ćemo pomno na njih tražiti odgovor.

Prije svega mora nam biti pitanje posve jasno, a onda pretpostavke, koje se u tim pitanjima sakrivaju. Ne pita se, zašto Bog mora slati na svoje stvorove sve ove jade i bolove. Ne tvrdi se, da Bog mora, nego samo da može tako postupati s nama. Neki bez nužde oteščavaju problem zla, pretpostavljajući nekako, da zlo nužno postoji u svijetu, i to pravo zlo, a ne ono metafizičko Leibnizovo, bez kojega dakako ne može biti nijedno stvoreno biće, jer je nužno ograničeno i zato nesavršeno, a Leibniz zove metafizičkim zlom svako nesavršenstvo.

Da Bog svojim stvorovima ne može dati sve, što bi morali imati po svojoj naravi, to se ne može ničim dokazati.

Vele, da je zlo nužno zato, da Bog može pokazati neka svoja savršenstva, koja inače ne bi mogao pokazati. Ovu misao nalazimo i kod Sv. Tome, gdje odgovara na pitanje, da li može Bog biti uzrok zla,⁹ i kada tumači, kako se slaže providnost Božja sa zlom u svijetu.¹⁰ Ovdje kaže: »Budući da se Bog brine za sve stvari, mora u svojoj providnosti dopustiti neke nedostatke u nekim posebnim bićima, da se ne zapriječi savršeno dobro čitavog svijeta. Ako bi se naime zapriječilo svako zlo, mnogo bi dobro falilo svijetu. Ne bi mogao živjeti lav, kad ne bi mogla nastradati nijedna životinja; niti bi bila strpljivost mučenika, kad ne bi bilo progonstvo sa strane tirana. Zato kaže Sv. Augustin u Enhiridiju (pogl. 11. na početku): »Svemogućí Bog ne bi nikako dopustio zlo u svojim djelima, kad ne bi bio tako svemoguć, da može činiti i od zla dobro.«

Iz providnosti Božje izvodi Sv. Toma¹¹ da Bog mora svijet tako udesiti, da se u njemu nalaze svi stepeni bića, jer to zahtijeva dobrobit čitavog svijeta kao cjeline, za koju se providnost Božja brine u prvom redu, jer su dijelovi poradi cjeline. »Na pro-

⁸ S. theol. 1, 49, 1, c.

⁹ S. theol. 1, 49, 2.

¹¹ S. theol. 1, 22, 4, c.

¹⁰ S. theol. 1, 22, 2 ad 2.

vidnost Božju spada, upravljati stvari prema svrsi. Poslije božanske dobrote pako, koja je svrha od stvari lučena, poglavito je dobro, koje postoji u samim stvarima, savršenstvo cijelog svijeta; a ovo ne bi postojalo, kad se ne bi nalazili u stvarima svi stupnjevi bivanja. Zato spada na providnost Božju, da proizvede sve stupnjeve bića.« Ipak ne može biti govor o pravoj nuždi, koja isključuje slobodu. I ono naime savršenstvo čitavog svijeta je nešto ograničeno. A ono, što je ograničeno, predmet je slobode Božje, kao što kaže izričito i sam Sv. Toma¹²: »Budući da je dobrotu Božja savršena te može biti bez drugih bića, jer od njih ne prima nikakva povećanja savršenstva, to slijedi, da neće apsolutno nužno drugih bića.«

Zato je Leibnizov optimizam neispravan. Prema njemu je nužno ovaj svijet najbolji od svih, koji su uopće mogući. Tako kaže Leibniz¹³ izričito: »Na kojigod bi način Bog stvorio svijet, uvijek bi bio pravilan i odgovarao bi nekom općenitom redu. Ali ipak je Bog odabrao onaj svijet, koji je najsavršeniji.« Isto tako je neispravno, što Leibniz tvrdi,¹⁴ da Bog sve okreće k najboljemu. Niti se to slaže s naukom Sv. Pavla,¹⁵ koji veli: »Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum — onima, koji Boga ljube, sve služi na dobro.« Ne kaže Sv. Pavao, da služi na najbolje, nego na dobro. Zato veli Hertling¹⁶: »Bez ikakve sumnje Bog bi bio mogao stvoriti svijet, koji bi bio bez onih zala, što se nalaze na sadašnjem svijetu. Ali niti stoji, da bi ovakav svijet bio bolji, niti je Bog u svome htijenju glede onoga, što je izvan njega, navezan na bolje.«

Na ono dakle pitanje, zašto ima zlo u svijetu, kad bi ipak mogao biti bez ikakva zla te bi tako bio bolji i savršeniji, odgovaramo najprije, da ne stoji ono, što se tvrdi. A onda moramo zabaciti ne samo kao nedokazano nego i kao krivo mnijenje, prema kojemu bi Bog nužno stvarao najsavršeniji svijet i dao mu najsavršeniji red.

Ali drugo nam se nameće pitanje, kako Bog uopće može htjeti zlo, a jamačno hoće, jer ga inače ne bi bilo. Poteškoća osniva se na pojmu zla kao nekođa nedostatka, dakle neke negacije, koja kao takva nije nikakvo biće, dakle ništa dobro i prema tome ne može biti predmet htijenja. Upravo ovaj pojam zla omogućuje nam i rješenje poteškoće. Ako se zlo sastoji u tom, da neka stvar nešto nema, što bi po svojoj naravi morala imati, zlo uvijek pretpostavlja kao svoj subjekt neku stvar, koja ima svoju narav ili bit i prema tomu svoje bitno savršenstvo i dobrotu. Pače ovakva stvar može osim svojega bitnoga savršenstva imati i mnoga akcidentalna savršenstva, jer nijesu nužno među sobom povezana tako, te jedno ne bi moglo biti bez drugoga. Sa

¹² S. theol. 1, 19, 3.

¹³ Hauptschriften, Leipzig, Meiner, II, 141.

¹⁴ Hauptschriften II, 139.

¹⁵ Rom. 8, 28.

¹⁶ Vorlesungen über Metaphysik, München 1922, 121.

mo svoju bit i time bitno savršenstvo mora stvar uvijek imati, jer inače ne bi bila ništa. Zato veli Sv. Toma,¹⁷ da je subjekat zla uvijek i nužno nešto dobro. Budući dakle da zla stvar nužno ima i nešto dobro, može biti predmet htijenja, kako našega tako i Božjega. Ali razlog ili motiv htijenja ne može nikada biti zlo kao takvo, nego samo dobro, s kojim je ono zlo skopčano. Isto tako naučava i Sv. Toma¹⁸: »Zlo ne djeluje niti se ne želi osim poradi dobra, koje je nadovezano; samo je po sebi neodređeno i izvor volje i namjere.«

Ako Bog hoće, da imademo razne naravne nedostatke, bolesti, neznanje, pače da moramo i umrijeti, ima samo ono dobro na pameti, koje je skopčano s ovim raznim vrstama zla. Koje je ono dobro, mnogo puta možemo lako spoznati. Katkada moramo trpjeti, da sačuvamo ili da stečemo neko naravno ili fizičko dobro, kaošto je čestoputa operacija nužna zato, da spasimo zdravlje i život. Katkada nužno je trpljenje i pregaranje, da stečemo ili sačuvamo neku krepost, kao strpljivost, poniznost, pouzdanje, čistoću, nesebičnost. Mnogo je puta nužno trpljenje, da ne zaboravimo Boga ili da ga se opet sjećamo i da spasimo svoju vječnu sreću. Mnogi bi propali na vijek, kad ih Bog ne bi odvratio od puta radosti te ih postavio na put križa. Zato nas opominje Isus¹⁹: »Unidite kroz uska vrata; jer široka su vrata i prostran put, koji vodi u propast, i mnogi su, koji unilaze njime. Kako uska su vrata i kako tijesan je put, koji vodi u život; i malo ih ima, koji ga nađu.«

Glede fizičkih zala, kaošto su bolesti i bolesti i drugi nedostaci fizičke naravi, nema poteškoće, da ih Bog može htjeti poradi nekoga dobra, koje je s njima povezano. U ovom smislu možemo kazati sa Sv. Tomom,²⁰ da je Bog uzrok fizičkoga zla, ali nipošto moralnoga zla ili grijeha: »Deus est auctor mali, quod est poena, non autem mali, quod est culpa — Bog je začetnik onoga zla, koje je kazna, ali ne onoga zla, koje je grijeh.«

Grijeha ne može Bog nikako htjeti, jer bi si protuslovio, kad bi htio ono, što zabranjuje. Ali budući da može i grijeh, kaošto i fizičko zlo, biti skopčan s nekim dobrom, to može Bog pripustiti ili ne zapriječiti grijeh poradi onoga dobra. Tako može Bog dopustiti, da oholica padne u teški grijeh, da se istrijezni i ponizi. U ovom smislu služi griješniku i grijeh na dobro. Dobro je bilo i za Davida i za Sv. Petra, što je Bog pripustio, da su tako teško sagriješili.

Bog ima kod svakoga zla, i fizičkoga i moralnoga, dobru svrhu na pameti. Ali u svakom slučaju odrediti koja je ona posebna svrha, zato naš ograničeni razum nema dovoljne snage, kako dobro primjećuje Leibniz²¹:

¹⁷ S. theol. 1, 48, 3.

¹⁹ Mt. 7, 13 - 14.

¹⁸ S. theol. 1, 48, 1. ad 4.

²⁰ S. theol. 1, 49, 2.

»Znati posebne razloge, koji su Boga možda potakli, da odabere ovaj red vasiona, da trpi grijehe, da na neki stanoviti posebni način dijeli svoje milosti, — to nadmašuje sile ograničenoga duha, dok još nije dospio do blaženoga gledanja Božjega.« Osobito, kad na nas navale strasti, kad bismo se nekoga zla svakako htjeli riješiti, onda nastojimo dokazati, da ono zlo nema nikakve veze s dobrim i zato da nema nikakve svrhe. Tako činimo i onda, kad ne bi bilo teško spoznati, čemu nam ima da služi ono zlo, zvalo se poniženje ili bolest ili nezgoda ili kakogod. Zašto je bilo ovo ili ono zlo dobro, vidjet ćemo, kad se stišaju strasti, ako ne na ovom svijetu, onda na drugom. Kad će i za nas započeti blaženo gledanje, otkrit će nam Bog sve tajne svoje providnosti, i vidjet ćemo, da je Bog dobro htio i onda, kad nam se činilo, kao da nema providnosti Božje. I za nas vrijedi ono, što je iskusio psalmista, promatrajući, kako trpe pravednici, a zli se vesele²²: »Razmišljao sam, da uzmognem ovo razumjeti; ali teško mi je bilo, dok nijesam unišao u svetište Božje i razumio njihov svršetak.«

Ipak ne smijemo misliti, da ono dobro, poradi kojega Bog hoće ili pripušta zlo, mora uvijek i nužno biti neko individualno dobro, koje bi bilo svojstveno nekomu pojedinačnomu stvorenomu biću. Sv. Augustin mnogo puta izražuje svoje uvjerenje, da zlo postoji poradi dobra čitavog svijeta kao cjeline tako, te i zlo spada u općeniti red svijeta, premda se pričinjava kao nered, ako se promatra bez obzira na cjelinu. Tako ispoređuje²³ čitav svijet s divnim mozaikom, u koji vrlo dobro pristaje i onaj kamenčić, koji se čini ružan onomu, koji ne promatra sve zajedno. Drugdje opet²⁴ ispoređuje svijet s prekrasnom velikom palačom, s dobro uređenom vojskom, s krasnom rjesmom. Onomu, koji stoji u jednom kutu palače, može se činiti, da ona zgrada nema ljepote. Pojedini vojnič može suditi, da nema reda u vojsci. Onaj, koji čita ili sluša samo pojedine riječi, može misliti, da pjesma nije skladna. Tako se može činiti i onomu, koji promatra pojedine događaje, da nema reda u svijetu. Ali uistinu zauzima i sve ono, što nam se ne sviđa, svoje određeno mjesto u redu providnosti Božje. Sa Sv. Augustinom slaže se potpunoma Sv. Toma, koji na pitanje, zašto ima toliko zla na svijetu, odgovara²⁵: »Savršenstvo svijeta traži nejednakost u stvarima, da se ispune svi stupnjevi dobrote... Kaošto dakle savršenstvo svijeta kao cjeline traži, da nema samo neprolaznih nego i prolaznih stvari, tako i savršenstvo vasiona traži, da ima nekih stvari, koje mogu izgubiti dobrotu, dakle ju i katkada i gube. A u tom se sastoji zloća, da naime neka stvar izgubi dobrotu.«

²¹ Hauptschriften II, 139.

²² Ps. 72, 16 - 17.

²⁴ De musica VI, 11.

²³ De ordine I, 1.

²⁵ S. theol. 1, 48, 2, c.

Uza sve to zlo ne postoji nužno. Bog je slobodan ne samo u stvaranju svijeta, nego i u odabiranju reda. I ono dobro, s kojim je neko zlo skopčano, Bog neće nužno. Pače moralno zlo ili grijeh Bog nužno zabranjuje. Kad bi se ljudi htjeli čuvati grijeha, najveći i najteži dio zala ne bi bio na ovom svijetu. Kao što Sv. Pavao²⁶ kaže, da je smrt unišla u svijet poradi grijeha jednog čovjeka, tako i mnoga druga zla, koja su kao neki pratilci ili preteče smrti.

Ipak nije svako fizičko zlo kazna za grijeh, jer može Bog ono zlo htjeti poradi nekoga drugoga dobra. Tako je i Isus²⁷ odgovorio svojim učenicima, kad su ga pitali za čovjeka, koji je bio slijep od rođenja, da li je to bila kazna za grijeh njegovih roditelja ili njegov vlastiti: Niti jedno niti drugo, nego se to dogodilo zato, da se na njemu očituju djela Božja. (»Niti je ovaj sagriješio niti njegovi roditelji, nego da se očituju djela Božja na njemu.«)

Zato egzistencija zla u svijetu ne samo ne može uskolebati našu vjeru u Boga, nego baš naprotiv dokazuje, da svijet ne može biti sam od sebe. Zlo u svijetu nužno pretpostavlja Biće, koje slobodno stvara i uređuje svijet, Biće, kojemu i zlo mora služiti, da postigne svrhu, koju je odredila Njegova neizmjerne dobroti. Dobro kaže Esser²⁸: »Kao golem kamen s ostrim rubovima leži pred svakim monizmom problem trpljenja, koji ne može niti svladati niti obaći. Monizam nema šta da kaže čovjeku, koji trpi. I pesimizam, ovaj samoubojica mišljenja, svjedoči, da ima Bog. I problem trpljenja traži Boga. Ovaj se problem ne može nikako riješiti, ako ne prelazimo iz ovoća svijeta u drugi svijet.«

Odakle teškoća problema?

Težak je za nas problem zla, a razlog je taj, što prema lo na to mislimo, da je Stvoritelj svijeta neizmjeran, i to u svakom pogledu. On je neizmjeran dobar, ali i neizmjeran pravedan; neizmjeran silan, ali i neizmjeran mudar; neizmjeran dobrostiv i blag otac, ali i neograničen gospodar čitavog svijeta, koji mora tražiti od svakog stvorenja bezuvjetnu poslušnost. Čini nam se katkada, kao da bi nas morao Bog sačuvati od svakoga zla, jer je neizmjeran dobar. Ali mi tako mislimo, jer zaboravljamo, da je Bog ne samo neizmjeran dobar, nego i neizmjeran mudar i svemoguć, te može i tamo nalaziti i postići dobro, gdje mi ne vidimo nego samo zlo. Čini nam se, da je sve izgubljeno, kad nam je možda Bog našim patnjama pripravio i osigurao najveću sreću. Lijepo tumači razliku između naše providnosti (ako smijemo tako kazati) i providnosti Božje Sv. Toma²⁹:

²⁶ Rom. 5, 12.

²⁷ Io. 9, 1 - 3.

²⁸ Religion, Christentum, Kirche — Kempten 1912, I, 296 - 7.

²⁹ S. theol. 1, 22, 2, ad 2.

»Drugo je onaj, koji se ima brinuti za koju pojedinu stvar, a drugo onaj, koji se ima brinuti za vasionu. Onaj, koji se ima brinuti za koju pojedinu stvar, isključuje od nje, koliko moguće, svaki nedostatak. A onaj, koji se ima brinuti za vasionu, dopušta koji nedostatak u pojedinoj stvari, da ne zapriječi dobro cjeline.«

Nešto tajnovito je već naša sloboda, koja nam je ujedno tako draga i tako strašna, jer sami ne znamo, kako ćemo se njome služiti, da li na svoju sreću ili propast. Sami smo sebi zagonetka. Ali s kud i kamo većim strahom promatramo slobodu Božju, jer ne možemo dokučiti mudrosti našega Stvoritelja. Iako nas mora pomisao na providnost Božju napunjati i veseljem i pozudanjem. Premda ne možemo razumjeti sve puteve providnosti Božje, ipak znademo, da nije podvrgnut naš Stvoritelj nikakvim slabocama, nego da hoće našu pravu sreću i da će nas sigurno dovesti do blaženstva, ako se samo mi dademo voditi, vršeći dragovoljno Njegovu svetu volju. Poteškoća i razlog straha je samo u našoj slobodi, kojom se možemo služiti ne samo na dobro nego i na zlo, a koju nam Bog ostavlja, nuđajući nam samo svoju milost, s kojom možemo postići pravu našu potpunu sreću, vječno blaženstvo.

Zato možemo najpovoljnije riješiti problem zla. Na pitanje: »Zašto Bog pripušta grijeh i bolove?« odgovaramo s O. Zimmermannom³⁰: »Zato, jer iz njih izvire vječna slava Božja i naše neprolazno veselje.« Ovo rješenje problema zla, koje nam daje kršćanska, prava filozofija, u potpunom je skladu s naukom naše svete vjere, izraženom tako jasno u Sv. Pismu već spomenutim riječima i napokon svečano definiranom na crkvenom Saboru u Vatikanu g. 1870., koji izjavljuje³¹: »Sve što je stvorio Bog po providnosti svojoj čuva i ravna, dopirući od kraja do kraja jako i sve udešavajući blago.«

Franjo Sal. Šanc D. I.

³⁰ Warum Schuld und Schmerz, Freiburg i B. 1922, 108.

³¹ Const. de fide cathol., cap. I.